

PLAN ÖVER LASCAUX.

Intryck från Lascaux

Den anatomi en landskapsmålare bör ha lärt sig heter, föreställer jag mig, stratigrafi, formationslära el. dyl. Här hemma har våra istidsslipade hällar och vår stigande strandlinje gått oss så i blodet att vi knappt längre märker dem. Men aldrig har jag haft en sådan känsla av att en dylik anatomi kunde behövas för att tränga in i ett främmande landskaps inre som i Dordogne. Man tycker sig då, i mån av sina otillräckliga kunskaper, se hur kullarnas toppar är resterna av en flackt böljande tundra eller sa-

vann som isen modellerat. I denna tundra har väldiga jökellälvar eller sedermera översvämningensregn grävt ur cañonlika dalar och dessa dalar har hjordarna måst passera på sina årstidsvandringar från brända stepper till grönskande — de har varit verkliga jägarpass. I den mjuka vittrande kalkstenen har isen och vattnet haft ett tacksammare material att arbeta med än vår hårda granit. Frankrike är fullt av grottor, det finns f. ö. en i flera klubbar förgrenad modesport som heter »spéléologie», grottforskning eller snarare

Ill på sid. 301: I mitten en uroxe (längd 1,70 m.) som tycks hoppa fram mot ett gallerliknande föremål av heraldisk typ. Ena benet är helt uppdraget mot länden. Hovarna i förvidret perspektiv. — T. h. en fris av fem små hästar, liknande ponnies. — T. v. en grupp av sex hästar, mörkbruna med svarta konturer. Två stenbockar, en i svart och en brunfläckig skiljes av en rektangel av heraldisk typ. Hela frisens längd: 7 m.

underjordisk alpinism, med egna rekorddata och -tabeller. Dessa grottor som ofta börjar överst på en kulle eller högt uppe på ett bergmassiv och leder nedåt antar jag vara f. d. underjordiska floder, genvägar för smältvattnet från glaciärer som med sin tyngd kanske också bidragit att ur klippväggen svetta, pressa fram den porslinsaktiga kalkhinna som varit underlag för grottmålningarna och en förutsättning för deras bestånd. Där stenen saknat detta frescounderlag har de helt eller delvis förstörts. Färgen antas ha varit pulver av naturliga järn- och manganföreningar, sammanbundet med något djurfett.

För undvikande av missförstånd bör jag naturligtvis tillägga att bara en bråkdel av dessa grottor är bemålade (men att målningarna ofta kan börja på betydande avstånd från ingången). Och med uppräknandet av ovanstående »oestetiska» fakta har jag bara velat få fram den skrämmande, gåtlika känsla man får efter bara en liten inblick i den istid och urtid som ligger kvar där och lurar under den grönskande franska jorden. Hur mycket av detta sannskyldiga Atlantis som gått förlorat vet vi inte, men! — vi vet inte heller hur mycket som återstår att upptäcka. Jag försäkrar att när man gått omkring och tittat lite på landskapets »anatomi» känner man sig till slut nästan slagrutemässigt övertygad om att varje kulle döljer ett oupptäckt system av gamla smältvattensådror och kaviteter, kanske med målningar. Öppningarna har rasat igen eller blivit övervuxna (bådadera var och är fallet med Lascaux) men innanmätet finns där. Detta kan ibland ge upphov till samma känsla av svindel i tid och rum som när man går på Palatinen och överraskar sig med att tänka »Håller substrukturerna, är den här järnrampen säker, jag har åtminstone en lotterichans att trampa på den lösa stenen som ger vika.» Eller då man böjer sig ut från båtbanken över klart vatten och ser främmande och grymma block skymta djupt därnere.

*

Den nuvarande ingången till Lascaux-grottan är belägen på kullens topp, de nedre mynningar-

na är på grund av ras inte kända. Den obetydliga första öppningen kom till synes ca. 1920 då en stor gran föll och vände rotvalvet i vädret. Upp-täckten i egentlig mening skedde först 1940 då en hund försvann i hålet för några i skogen scoutande pojkar, som genom att kasta ner sten i hålet blev uppmärksamgjorda på det betydliga djupet, vidgade öppningen och gick ner på äventyr.

Sedermera har en cyklopisk entrétrappa konstruerats som inte i förstone gör besökaren glad, även om kullens profil och skogen omkring bibehållits. Även ljuset i grottan är förstämmande. Det utgörs av i marken (golvet) camouflerade, ganska svaga dagsljustrålkastare. Det hela ger intryck av att man velat framkalla en spöklik och »mystisk» stämning.

Det skall här genast från början sägas ifrån att inga vare sig fotografier eller aldrig så goda tecknade och akvarellerade kopior någonsin kan ge ett begrepp om målningarna i en prehistorisk grotta. Det enda reproduktionsmedel som skulle kunna göra dem rättvisa vore filmen, nota bene om färgfilmens problem någonsin kan lösas. Väggarna är nämligen ojämna, bucklar sig och pucklar sig, veckar sig och vågar sig som vattnet skapat dem. Målningarna blir på det sättet ofta ett slags naturlig skulptur: en stenpuckel blir en bisonpuckel, en sjunkande och flyende stenyta blir den vekare länden på urkon. De prehistoriska artisterna har utnyttjat sina möjligheter. Den blinkande kameran ser här bara absurda förlängningar och förkortningar.

Men inte ens människoögat kan annat än i fantasin göra sig en föreställning om vad dessa grottor bör ha liknat en gång, då de användes för invigningsriter, jaktmagiska besvärjelser eller vad det kan ha varit, och det beror på den flacka, döda, fixerade belysning med vilken vi måste låta oss nöja. Den prehistoriska lampan, belagd genom fynd, bestod av en stenskål, förmodligen fylld med något slags ursmält djurfett och vid vars kant man fäst en veke av mossa el. dyl. Promenera omkring — eller dansa! — med en åtta-tio sådana fladdrande, feta, gula lågor i stora salen

Tvåsidesbilden: T. v.: Hästar i rödbrunt med svarta konturer och gult med bruna fläckar. Det stor tjurhuvudets konturer i svart. — I mitten: Fint tecknade hjortar i gult och brunt. — T. h.: Tjur tecknad med svarta konturer. — Hela fresken mäter 8 m. och är 2,50 m. hög.

GROTTAN I LASCAUX. SIDOGROTTA. Svart tjur som målats ovanpå flera röda nötdjur av vilka man ser länderna och hovarna. En rad horn skjuter fram över silhuetten.

i Lascaux och jag är övertygad om att ni kommer att se hela hjorden av uroaxar, kor och ponnies galoppera runt de buckliga, glansiga väggarna som har en yta liknande krämglaserat stengods. Trummor och tjuter och stampar man dessutom något bör illusionen av en skräckgalen corral kunna bli tillräcklig även för en biografbiten nutida.

Treenigheten av stora grötter (ur konstnärlig synpunkt) är ju tills vidare Altamira, Font-de-Gaume och Lascaux. Enligt experterna skall de båda förstnämnda överträffa Lascaux i fråga om detaljernas finhet. Utan att ha sett dem (och som jag ovan sagt är detta en nödvändighet) vågar jag ändå en förmodan att Lascaux tar hem priset

Det utmärkande för Lascaux är nämligen rörelsen: inget djur står stilla, inte ens den döende bisonoxen framför den stupade mannen med fågelhuvudet, fågelto-temstaven och kastträt (Lascaux' enda människoavbildning som man inte får se därför att den befinner sig 10 m. djupt, på botten av en brunn), ty denne bisonoxe är (åtminstone enligt fotografier) just i färd med att störta omkull. En häst ligger på rygg och sprattlar med hovarna — har han jagats utför ett stup? Galopperande kor av uroaxerasen hoppar över gallerliknande tecken som skulle kunna vara hinder eller giller av spetsade palissader — också ett primitivt jakt-sätt. En flock lurviga ponnies passerar i kort galopp. En familj hjortar simmar med lyfta huvuden och hornkronor över något som ser ut som en flod (möjligen dock bara för att glasyren här tar slut och den fuktande och färgförstö-rande råa kalkstenen tar vid).

i liv. Den liggande bisonoxen från Altamira och även den löpande vildgalten verkar dock (enligt Abbé Breuils akvareller) som porträtt av döda, redan fällda djur, och de gravitetiska mammut- och bisonprocessionerna i Font-de-Gaume förefaller att ha långt mindre dynamism än de två ryggar mot ryggar stående, hjordvaktade bisontjurarna i Lascaux. Även »kompositionellt» (i den mån man kan tillämpa begreppet när det gäller en sådan konst som denna) är grottan högtintressant. Fyra diagonalt placerade kohuvuden i en valvliknande utvidgning av vänstra sidogalleriet förefaller disponerade i en medvetet dekorativ avsikt och scenen i brunnen med den fallne jägaren och hans attribut, den dödligt sårade bisonoxen och noshörningen som skumpar därifrån är ett av de ytterligt få prehistoriska målerier som alldeles uppenbart försöker berätta om en viss bestämd tilldragelse.

Även teckenmässigt har grottan en hel del nytt att förtälja. Där finns de vanliga, i djuren inris-

tade piltecknen, vad man tror vara ett »hydd-tecken» samt ytterligare några som antagits vara symboler för trofé eller besittningstagande (en i djurets nacke stucken gren) och livsandarnas flykt (ett från mulen utgående streck), men dessutom de ovan nämnda gillertecknen och några högst egendomliga polykroma »vapensköldar», »blas-ons», som det grubblats förgäves över, slutligen totemtecknet i brunns scenen. Någon egentlig »tydning» av dessa och liknande hieroglyfer kan naturligtvis inte komma i fråga, liksom det inte heller nog kan framhållas hur skeptisk man bör ställa sig till de talrika författare som med hjälp av olika Einfühlungsmetoder sökt »sätta sig in i» grottmänniskornas själsliv, deras eventuella tro på en Gud eller »Stor Ande», deras eventuella musikalicitet etc. Vad man väl emellertid kan sluta sig till av grottornas magiska hieroglyfer är att deras kultur dock stått så högt att de förfogat över det allra första embryot till ett skriftspråk

GROTTAN I LASCAUX. SIDOGROTTA

RÖD KO MED SVART HUVUD. LÄNGD 2 M. 80

eller snarare ett schematiserat bildspråk. De i spanska och sydfranska grottor ofta förekommande avkalkeringarna av händer får väl sålunda tydas som ett slags bomärken. Och i somliga grottor har de s. k. hyddtecknen fått en komplicerad, dekorativt geometrisk utformning som snarare kommer dem att likna vissa afrikanska stammars sköldar.

Slutligen bör väl det kuriösa fabeldjuret vid grottans ingång omnämnas, en »enhörning» (som det kallats fast pannan har två spröt) med tung, gravid, fläckig kropp, liten hjortsvans och hästliknande ben (så långt man kan se dem, de är nämligen utsuddade av fukten) — m. a. o. ett djur som inte finns och aldrig funnits. Det tros vara två män i en jaktmask, men påpekas bör att jaktmaskframställningarna i andra grottor är långt mer antropomorfa och inte att ta miste på. Kan det vara en fantasiskapelse, ett polymorft naturväsen, ett ande- eller spökdjur i stil med dem som förekommer i eskimåernas och negrernas sagor? Det är lönlöst att spekulera, men

man kan i förbigående påpeka i hur hög grad grottkonsten i Lascaux för tanken till polareskimåernas expressiva impressionism sådan den kommer till uttryck i deras dikter och jaksånger. Också de stod ännu under förra seklet på trä-, ben- och stenåldersstadiet. F. ö. kan dessa helt visionära och på intet sätt i vår mening konstnärliga bilder, som ibland förefaller inspirerade av och framsprungna ur själva skuggspelet i grottan (närgonting i stil med Lionardos fuktfläckar på muren) också komma en att tänka på det visionära i en Hills djurfantasier från sjukdomstiden. Och är inte de schizofrena ett slags atavistiska återfall? Även Hill torde ha tillmätt sina bilder en viss magisk, dels avvärjande, dels önsketillfredsställande innebörd.

Inne i grottan är man ännu bekajad med en viss skepticism. Först när man kommer ut märker man hur djupt bilderna fastnat. Man tycker sig nämligen se halvutplånade djurbilder här och var på de fläckiga, vittrade klippväggarna förbi vilka bilen passerar. *Gunnar Ekelöf.*

Gunnar Ekelöf

DORDOGNE

*Under ett valv i denna by
rinner en källäder fram
aldrig sinande.
Vem vet varifrån den kommer.*

*O, långt, långt ifrån
dessa kullars blodomlopp av vatten
dessa flämtningar av istid
djupt ur bergens lungor av kalk och kyla:
Åskvädren som ännu genom dalarna fläsar, jagande
visioner genom vågrätt piskande regn
av hjordar på dalens botten —*

*Ty därinne, i oupptäckta kaverner
Där sitter ännu bland mat- och vapenrester de döda,
med huvudet böjt mot uppdragna knän
och armarna om en bevarad hemlighet.*

*Ett Eden är deras död
där jaktdjurens andar går i bet
eller andarna störtar
hetsade över klippan
och jättehjorten böjer
sin andes krona bakåt
sträcker mulen, skriar
i brunsten av sin ångest.
Ett Eden att betäcka och betäckas
att jagas och jaga, ätas och äta.
Sannerligen:
Ett Syndafall har kommit oss att tro
på Lejonet och Lammet.*

GROTTAN I LASCAUX. SIDSKEPP. Fris av hjorthuvuden i svart ovanför en kornisch i berget, som här dominerar flera meter av grottan. Längd 5 m.

